

ПРИНЦИПЫ И МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЙ В ФИЛОЛОГИИ: КОНЕЦ XX ВЕКА, Сборник статей научно-методического семинара «ТЕХТУС», вып. 6, ред. К. Э. Штайн, Санкт-Петербург – Ставрополь: Изд-во СГУ, 2001, 680 с.

Zasady i metody badań filologicznych to próba syntezy opartej na wielu rzetelnych analizach. Niewątpliwą zaletą jest jej interdyscyplinarny i międzynarodowy charakter. Autorzy przyczynków pochodzą z Rosji, Litwy, Ukrainy, Białorusi, Węgier, Chorwacji i Polski. Książka składa się z 17 rozdziałów: 1. Ogólne metodologiczne problemy filologii, 2. Metoda fenomenologiczna i interpretacja tekstu, 3. Podejście semiotyczne do badania tekstu artystycznego, 4. Metodologiczne problemy badania tekstu, 5. Analiza logiczno-semantyczna języka i tekstu, 6. Analiza kognitywna, 7. Antropocentryczne podejście w językoznawstwie, 8. Lingwistyka kulturowa, 9. Problemy analizy dyskursu, 10. Problemy badania narracji, 11. Zasady badań w leksykologii, frazeologii, leksykografii, 12. Metapoetyka i dane autointerpretacji w badaniu tekstu, 13. Terminoznawstwo, 14. Analiza motywu i podejście intertekstualne, 15. Wersyfikacja, 16. Krajoznawstwo, 17. Recenzje.

Tom rozpoczyna artykuł redaktorki tomu Klary E. Sztajn, zatytułowany «Глубокие идеи» на службе филологии. Autorce bliska jest filozoficzna refleksja noblisty-fizyka kwantowego Nielsa Henrika Bohra, której kwintesencją jest wyrażenie *deep truths* ‘głębokie prawdy’, czyli idee „rewolucyjnej” nauki, które w określonym czasie stają się kamieniem węgielnym naukowego myślenia i zmieniają bieg rozwoju poznania. Przedmiotem rozważań K. Sztajn jest system zasad i metod, które są owymi głębokimi prawdami i odpowiadają kryterium piękna i harmonii (s. 11). W przekonaniu rosyjskiej badaczki analityczne i syntetyczne tendencje w harmonijnej organizacji tekstu poetyckiego pozwala określić triada analizy (zasada względności, metoda fenomenologiczna i strategia dekonstrukcji) oraz triada syntezy (zasada względności, symetrii, komplementarności).

Pozostałe artykuły pierwszego rozdziału *Ogólne metodologiczne problemy filologii* dotyczą takich zagadnień, jak symetria / asymetria jako głębokie uniwersalne binarne prawo lingwistyczne i ogólnonaukowe (N. W. Czeremsina-Jenikołopowa), metodologiczne problemy współczesnych poszukiwań językoznawczych (N. F. Alefirenko), Leonid Leonow – nad stronami dzieł Szekspira (F. Listwan), zasady i metody integracyjnego podejścia w lingwistyce (S. A. Suchich), zasady i metody badań w językoznawstwie końca XX wieku: wspomnienia z przyszłości (J. W. Sergejew), metodologiczny status paradygmatu lingworetorycznego jako od-

bicie współczesnych tendencji filologicznych (A. A. Woróźbitowa), metoda opozycji w badaniach filologicznych (A. Ł. Szarandin), osobliwości technologii badań nad historią tekstu we współczesnej tekstologii (G. D. Czesnokowa), zasada komplementarności jako metodologiczna podstawa opisu idiolektu poetyckiego na przykładzie twórczości A. I. Wwiedeńskiego (S. G. Pawłow), systemowa analiza tekstu artystycznego jako najbardziej produktywna metodyka jego badania filologicznego (N. W. Jakimec).

Rozdział *Metoda fenomenologiczna i interpretacja tekstu* porusza następujące zadnienia: hermeneutyka i fenomenologia jako arsenał literaturoznawstwa współczesnego (Ł. P. Jegorowa), fenomenologia i droga do codzienności (W. I. Przilenski), „fenomenologia imienia” M. I. Cwietajewej (K. B. Żogina), fenomeny i sensory *pereapokalipsisa* w tekście A. I. Wiedeńskiego (A. N. Siłantjew), A. Biełyj a swoistość procesu twórczego: aspekt fenomenologiczny (T. J. Kowalowa), problem widzianego w nauce P. A. Floreńskiego (W. Ł. Kołotajew), z obserwacji nad językiem i stylem *Podróży do przeszłości* Fiodora Abramowa (T. Żeberek), próba interpretacji sonetu barokowego na przykładzie *Es ist alles eitel* Gryphiusa (W. P. Szczadeko), objaśnianie znaczenia jako metoda badania tekstu artystycznego (O. J. Awdewnina), metodologiczne aspekty interpretacji podmiotu estetycznego w prozie artystycznej (A. A. Durow), Faust – tragedia utraty upośrednienia (J. W. Ułybina), kundalini i tapas: czy możliwa jest tantryczna interpretacja mitu wedyjskiego? (B. J. Zajczenko), o pewnych osobliwościach rozumienia fenomenu W. Nabokowa w kontekście współczesnej teorii interpretacji (J. W. Pogrebnaja), podstawa epistemologiczna programu językowego W. M. Szukszyna (N. W. Chalina), obraz *трубы* w tekście muzykalno-poetyckim B. Okudźawy (W. A. Kofanowa).

Podjęcie semiotyczne do badania tekstu artystycznego przejawia się w artykułach które skupiają uwagę czytelnika na takich problemach, jak tragedia tradycji europejskiej i jej sens misterialny: „śmierć” i „wskrzeszenie” autora (S. A. Zotow), filologiczna *mistagogia*: nić Władymira Chlebnikowa (N. Arlauskajte), poszukiwania filozofii tekstu: o książce *Psychologiczna topologia drogi: M. Proust „W poszukiwaniu straconego czasu”* M. Mamardaszwili (I. A. Martjanowa), A. Biełyj – „semiotyk symbolizmu” (T. J. Kowalowa), historia, mit, muzeum (W. S. Płochotniuk), faktura tekstu poetyckiego A. Cwietajewej a styl baroku (T. N. Woronina), wartość tekstu: pewne kulturowo-filozoficzne aspekty twórczości S. Krzyżanowskiego (A. N. Siłantjew, I. I. Czerepow), przeżywanie przedmiotowości w aspekcie metaprozy W. Nabokowa (J. W. Pogrebnaja), analiza tekstu metodą roszyfrowania kodu transtekstualnego na przykładzie *Proteptyku* Klemensa Aleksandryjskiego (D. L. Aristowa), funkcje

polisyndetonu w tekście poetyckim A. S. Puszkina (F. I. Dżaubajewa), składnia tekstu modernistycznego na przykładzie eseju M. Cwietajewej *Natalia Gonczarowa* (Je. A. Pokrowskaja), funkcjonowanie toposu *eda* w powieści I. A. Gonczarowa *Oblomow* (J. W. Filippowa), pióro, hak, pętla jako doskonałe środki ego-translacji: rapsodia metodologiczna (I. I. Czerepow), ewolucja bohatera i funkcjonowania imienia w kontekście analogii mityczno-rytualnych (wizerunek Iwana Bezdomnego) (I. A. Bogdanowa), powtórzenia jako środek organizacji tekstu w wierszach Wiaczesława Iwanowa (M. S. Grewcew).

Metodologiczne problemy badania tekstu są tematem rozważań artykułów, których przedmiotem zainteresowań są dynamiczne tendencje badania tekstu (A. G. Baranow), sposoby wyrażenia autoryzacji mowy w tekście artystycznym (G. F. Gawriłowa, N. Małyczewa), zdarzenie fabularne jako kategoria tekstu narracyjnego (M. J. Dymarskij), w poszukiwaniu jednostki znaczeniowej struktury tekstu naukowego (J. A. Bażenowa), wiedza naukowa jako jednostka analizy całego tekstu (N. W. Danilewskaja), ontologiczne aspekty ekspresywności tekstu (W. A. Masłowa), jeden z możliwych modeli syntaktycznego opisu tekstu staroruskiego (L. P. Jefanowa), funkcjonalno-semantyczne makrostrategie temporalnej struktury tekstu artystycznego (T. M. Gołosowa), niemiecki przepis kulinarny jako typ tekstu (P. P. Burkowa).

Dział *Analiza logiczno-semantyczna języka i tekstu* obejmuje artykuły, które zajmują się takimi zagadnieniami jak pośrednicząca funkcja łącznika w zdaniach z dwoma rzeczownikami (N. A. Gerasimenko), pragmatyka językoznawcza a problem rozumienia tekstu na przykładzie jednego opowiadania Wiktora Pielewina (T. B. Radbil), porównanie i jego rola w strukturze tekstu (T. B. Dmitrijewa, G. W. Kuźmina), systemy logiczne w liryce rosyjskiego symbolizmu (W. S. Woronin).

Dział *Analiza kognitywna*, zawiera prace, które dotyczą takich problemów jak: wyrażanie krytycznego myślenia w tekstach naukowych (M. P. Kotiurowa), analiza kognitywna kwantytatywnych połączeń wyrazowych (A. P. Babuszkin), koncepty ideologiczne w dyskursie leksykograficznym: semantyka, pragmatyka, syntagmatyka (A. L. Gołowaniewskaja), kategorie odbioru i rozumienia tekstu i aspekty ich realizacji (I. N. Grigorienko, W. A. Rybnikowa), badanie zjawisk precedensowych jako sposób analizy tekstu artystycznego (J. W. Kuzniecowa), koncept *czyka* w tekście artystycznym na przykładzie utworów Puszkina, Lermontowa i Gonczarowa (J. N. Soroczenko), trójaspektowa analiza konceptualna idiosylu artysty słowa jako sposób interpretacji tekstu (S. J. Ławrowa), tekstowa konceptualizacja przestrzeni na przykładzie utworów artystycznych (O. W. Miasziszewa), koncept róży w twórczości poetyckiej W. A. Żukowskiego (J. W. Iwasz-

chenko), funkcjonowanie kluczowych słów *нѣтъ* i *допоза* w tekstach poetyckich N. Gumilowa (O. J. Biespałowa), autorski symbol i jego rola w znaczeniowej organizacji tekstu artystycznego na przykładzie językowego „modelu świata” M. Cwietajewej (N. A. Afanasjewa), konceptualizacja duszy w świecie poetyckim G. Iwanowa (I. A. Tarasowa).

Antropocentryczne podejście w językoznawstwie przejawia się w artykułach zajmujących się następującymi kwestiami: elitarność kultury mowy (G. G. Infantowa), P. W. Czesnokow jako nosiciel elitarniej kultury mowy (G. G. Infantowa), antropologiczna analiza współczesnej publicystyki (J. Korzeniewska-Berczyńska), wyrażenie synonimicznych zasobów osobowości językowej we współczesnej gazecie (A. J. Maszkowcewa), nihilista jako artystyczny model człowieka: o modelu osobowości językowej w tekście (Ł. N. Czurilina), metody i zasady badania świadomości językowej jako problem współczesnej lingwistyki zajmującej się *gender* ‘płcią’ (K. W. Kiuru), fragment portretu mowy G. Iwanowa (I. W. Gołubiewa), filologia zmienionych stanów świadomości w analizie tekstu artystycznego (D. W. Gugunawa).

Wzajemne uwarunkowania języka i kultury są szczególnie bliskie artykułom umieszczonym w rozdziale *Lingwistyka kulturowa: lingwofolklorystyka* w poszukiwaniu swoich metod (M. A. Bobunowa, O. A. Pietrenko, A. T. Chrolenko), analiza lingwokulturologiczna: *жанр проработки* w *Słowniku Uszakowa* (S. J. Daniłow), paradygmat ocen literackich w krytyce B. Sruogi (G. Siarejkieni), ludność rosyjska kraju stawropolskiego w aspekcie etnolingwistycznym (Ł. P. Jefanowa), językowo-kulturoznawcze podejście w interpretacji nowych znaczeń w celach naukowych (G. M. Wasiljewa), status „krasawicy” w madrygałowej poezji A. S. Puszkina (K. I. Szarafadina).

Problemy analizy dyskursu to poszukiwanie granicy paradygmatu tekstów: od „paradygmatu tekstów” do „formacji dyskursywnej” (E. Lassan), podstawy fazowej analizy czynności mówienia (W. G. Bobotko), stylowe osobliwości współczesnego dyskursu ekonomicznego według jego przejawów leksykalnych (K. W. Tomaszewskaja), periodyk jako oznaka rzeczywistości społeczno-politycznej: próba badania czasopisma „Медведь” dla mężczyzn (N. A. Kulinka).

W kolejnym rozdziale *Problemy badania narracji* znajdują się prace, które poruszają takie problemy, jak symulacja, funkcja, defikcjonalizacja (A. Właszczyz-Anicz), kształtowanie się sytuacji narracji osobowej w prozie rosyjskiej drugiej połowie XIX wieku (W. M. Gołowko), rosyjska opowieść lat 1820-1840 a bajka: struktura fantastycznej opowieści A. Pogorelskiego *Lafertowskaja makownica* (O. I. Timanowa), spowiedź konspiracyjnego paradoksalisty F. M. Dostojewskiego: problem transformacji gatunkowych (M. A. Żyrkowa), *Córka kapitana* A.

S. Puszkina a *Żywy trup*: swoistość wyrażenia autorskiej pozycji w dramacie L. N. Tołstoja (N. G. Michnowiec), prze- akcentowanie spowiedzi jako gatunku mowy w opowiadaniach W. M. Szuczyna (R. M. Bajramukow), kształtowanie się zasad narracji historycznej w belletrystyce F. W. Bułharyna (N. N. Akimowa).

Rozdział *Zasady badań w leksykologii, frazeologii, leksykografii*. Problemy nominacji dotyczy następujących zagadnień: synonimia leksykalna języka rosyjskiego: kontekst końca wieku (W. D. Czerniak), konwersja nominacyjno-syntaktyczna w świetle tradycyjnych i nietradycyjnych metod badania nominacji (A. A. Burow), opis porównawczy cech motywacyjnych floronimów w języku angielskim, francuskim i niemieckim (J. A. Bułach), eurystyczne problemy analizy frazeologizmów slangowych (S. I. Krassa), nominacja predykatywna w leksykalnej organizacji tekstu artystycznego na przykładzie przymiotników charakteryzujących osobę (J. A. Makarowa), badanie języka tekstu jako hiper- i subpotencjałów (M. S. Maksimenko), zasada wzajemnej zależności semantyki, struktury i gramatyki w składni jako realizacja zasady związku formy i treści w języku: metafora aplikatywna (S. A. Achmadejewa), o funkcjonowaniu cerkiewizmów w poezji M. J. Lermontowa (O. N. Gromakowa).

Metapoetyka i dane autointerpretacji w badaniu tekstu to tytuł kolejnego rozdziału, dotyczącego takich zagadnień, jak metoda Władimira Nabokowa w eseju *Wykłady z literatury rosyjskiej* (A. Kowtun), metajęzyk i zasady lingwistycznej samointerpretacji imienia w poetyckich tekstach M. I. Cwietajewej (K. B. Żogina), strategia badania tekstu artystycznego w procesie historycznoliterackim na przykładzie tekstów XVIII wieku (T. W. Malcewa), struktura metapoetyckiego dyskursu tekstu dramatycznego A. P. Czechowa (W. P. Chodus), lingwistyczne podstawy metapoetyki W. Briusowa (J. S. Reznickaja).

Szósty numer rocznika „Textus” zawiera również rozdział *Terminoznawstwo*, którego przedmiotem rozważań jest leksykograficzny opis wyrazu *memod / method* w niektórych słownikach językoznawczych i specjalistycznych (G. D. Czesnokowa), termin wąskospecjalistyczny jako przedmiot i rezultat derywacji terminologicznej (Ł. J. Bujanowa), aktywność terminologiczna jako proces kreatywności językowej (Ł. J. Bujanowa, T. S. Kondratjewa).

Analiza motywu i podejście intertekstualne charakteryzuje artykuły, których tematem jest motyw „syna marntrawnego” w twórczości Leonida Leonowa (F. Listwan), przekład artystyczny jako fenomen intertekstualny (I. A. Kuźmina), intertekstualne spojrzenie na powieść I. Murdoch *The Black Prince* (I. Mielnikowa), *npueзд-отъезд* jako rama w rosyjskiej komedii pierwszej połowy XIX wieku: po-

etyka historyczna motywu (I. W. Danilewicz, L. Je. Lapina), *цвет небесный*: В. Pasternak, N. Barataszwili (N. W. Gogochija).

Rozdział *Wersyfikacja* zawiera jedną pracę: O zasadach analizy wiersza abazyńskiego (P. K. Czerkałow).

Pozornie mało ma wspólnego z pozostałymi częściami rozdział Krajoznawstwo, który, jak się później okazuje, przybliży czytelnikowi kontekst sytuacyjny filologów z Uniwersytetu Stawropolskiego. Składają się na niego: historia kaukazoznawstwa lat dwudziestych i trzydziestych XX wieku (W. W. Biełokoń), *Он ранен был в бою улеса...* (wiersz przypisany Lermontowowi) (N. W. Markiełow), *Мстислава древний поединок* (pomysł poematu Puszkina o kniaziu Mścisławie a praca Szory Nogmowa *Historia ludu adygejskiego*) (N. W. Markiełow), *В типографии Ильи Глазунова...* (N. W. Markiełow), *Надеждам ты не измени* (W. N. Krawczenko), o A. W. Siemionowie (W. N. Krawczenko), *Библиотека Северо-Кавказского научно-исследовательского института в фонде редкой книги библиотеки Ставропольского университета* (N. A. Kononirowa).

Rozdział ostatni obejmuje 11 recenzji prac opublikowanych w Rosji (Moskwa, Petersburg, Tomsk, Stawropol), Polsce (Gdańsk, Kraków, Poznań) i na Węgrzech (Pécs).

Szósty tom rocznika „Textus” przeznaczony jest dla szerokiego kręgu odbiorców: wykładowców, doktorantów i studentów. Z pewnością każdy czytelnik znajdzie w omawianej publikacji coś dla siebie interesującego i inspirującego.

Charakterystyczny jest zasygnalizowany w tytule wyraz *filologia*. Ma on z pewnością znacznie szerszy zakres niż jego angielski odpowiednik: „the study of words and of the way words and languages develop” (*Longman Dictionary of Contemporary English*, Edinburg 1995, s. 1057 s.v. *philology*). Rosyjskie rozumienie terminu *filologia* nawiązuje do etymologii: φιλέω ‘kocham, miłuję, lubię’ λόγος ‘słowo, mowa, wypowiedź, księga; nauka’. Tak też jest w tradycji europejskiej, aczkolwiek pod wpływem anglo-amerykańskim można zaobserwować niepokojącą tendencję znacznego zawężenia zakresu stosowania tego terminu. Symptomatyczne jest, że w najstarszym polskim uniwersytecie Instytut Filologii Polskiej zmienił nazwę na Instytut Polonistyki. W tym kontekście 6. tom rocznika „Textus” pokazuje, że filologia ma nie tylko bogatą tradycję, ale także perspektywy wielokierunkowego rozwoju. Przedmiotem jej uwagi jest tekst, niekoniecznie pisany, okreśłany greckim słowem λόγος.

TADEUSZ SZCZERBOWSKI